

Asia: VN/12531/2021

LAUSUNTOPYYNTÖ VAMMAISPALVELULAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUKSESTA

Lausunnonantajan tausta

1. Vastaaajan taustaorganisaatio

Valvontaviranomainen

Yleistä hallituksen esitysluonnoksesta

2. Ovatko esitysluonnoksen pykälät selkeitä?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

3. Tukevatko pykälien perustelut hyvin lain soveltajaa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

4. Vahvistaako esitys vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

5. Lisääkö esitys vammaisten henkilöiden osallisuutta yhteiskunnassa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

6. Parantaako esitys vammaisen henkilön mahdollisuuksia saada yksilöllisen tarpeensa mukaisia palveluita vamman tai sairauden laadusta riippumatta?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

7. Mitä haluaisit ehdottomasti säilyttää esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

8. Mitä haluaisit ehdottomasti poistaa tai muuttaa esityksessä ja miksi (asiakokonaisuus, pykälä, kohta perusteluissa tms.)? Mainitse avovastauksessa (lyhyesti) enintään kolme asiaa.

-

1.

-

2.

-

3.

-

9. Ottaako esitys riittävästi huomioon vammaisten lasten tarpeet?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

10. Voidaanko esityksen mukaisilla palveluilla vastata kattavasti hengityshalvauspotilaiden palvelutarpeisiin?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Soveltamisala

11. Onko lain soveltamisala tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Palvelut

12. Ottavatko valmennusta, henkilökohtaista apua ja erityistä tukea koskevat säännökset kokonaisuutena arvioiden riittävästi huomioon eri tavoin vammaisten henkilöiden tarpeet?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

13. Onko valmennusta koskevien pykälien (7-8 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

14. Esityksessä ns. kuntouttavan varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalvelulain mukaisena valmennuksena edellyttää palvelun maksuttomuudesta säätämistä varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaissa ja kuntien menettämän asiakasmaksutulon korvaamista kunnille vuosittain osana tähän esitykseen käytettävissä olevaa valtionosuutta.

Onko varhaiskasvatuksen järjestäminen vammaispalveluna tarkoituksenmukaista?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

15. Onko henkilökohtaista apua koskevien pykälien (9-11 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

16. Onko erityistä tukea koskevien pykälien (12-13 §) sisältö tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

17. Onko erityisestä osallisuuden tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 1 kohta)?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

18. Onko tuesta päätöksenteosta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 2 kohta)?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

19. Onko vaativasta moniammatillisesta tuesta tarpeellista säätää palveluna (12 § 2 mom. 3 kohta)?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

20. Onko asumisen tuen pykäläkokonaisuus (14-17 §) tarpeenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

21. Onko säännös vammaisten lapsen asumisesta kodin ulkopuolella tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

22. Onko lyhytaikaista huolenpitoa koskeva pykälä (18 §) sisällöltään tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

23. Onko päivätoiminnasta (19 §) tarkoituksenmukaista säätää vammaispalvelulaissa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

24. Onko tarkoituksenmukaista, että työtoiminnasta ja työllistymistä tukevasta toiminnasta ei säädetä vammaispalveluissa, jos niistä säädetään sosiaalihuolto- tai muussa laissa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

25. Onko liikkumisen tuen toteuttamistapoja tarpeellista monipuolistaa 22 §:ssä ehdotetulla tavalla?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

26. Mikä on näkemyksenne liikkumisen tuen määrää (23 §) ja laajuutta (24 §) koskevista säännöksistä?

-

27. Onko taloudellista tukea koskeva pykälä (25 §) tarkoituksenmukainen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

28. Vammaispalvelulaki käsitellään eduskunnassa syksyllä 2022. Tavoitteena on lain voimaantulo 1.1.2023. Siirtymäsäännöksillä on tarkoitus antaa hyvinvointialueille aikaa lain toimeenpanoon. Alkuvaiheessa päätösten muuttaminen uuden lain mukaisiksi vaatii paljon taloudellisia- ja henkilöstövoimavaroja. Tämän vuoksi uudet erityistä osallisuuden tukea ja tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tulevat voimaan vasta 1.1.2025.

Helpottavatko voimaantulo- ja siirtymäsäännökset (33 ja 34 §) lain toimeenpanoa?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Kehitysvammalaki

29. Vastaavatko kehitysvammalain (muutettuna) voimaan jäävät itsemääräämisoikeuden vahvistamista ja perusoikeuksien rajoittamista koskevat säännökset riittävästi väliaikaiseen sääntelyn tarpeeseen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista

30. Ovatko sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annettuun lakiin ehdotetut muutokset tarkoituksenmukaisia?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

31. Onko ehdotus vammaisen lapsen kodin ulkopuolisesta asumisesta perittävästä maksusta mielestäsi onnistunut?

-

Mikäli vastasit EI, miten säätäisit maksun perusteista?

-

Esityksen vaikutukset

32. Antavatko esityksen arvioidut ihmisvaikutukset (vammaiset lapset ja aikuiset, iäkkäät henkilöt) oikean kuvan uudistuksen vaikutuksista?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

Tasa-arvovaltuutetun tehtävänä on valvoa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain eli tasa-arvolain (609/1986) sukupuolisyrynnän kieltojen sekä sukupuolten tasa-arvoa koskevien edistämismääräysten noudattamista. Tasa-arvovaltuutettu myös seuraa sukupuolten tasa-arvon toteutumista yhteiskuntaelämän eri aloilla.

Tasa-arvovaltuutettu pyrkii aloittein, neuvoin ja ohjein edistämään tasa-arvolain tarkoituksen toteutumista sekä antaa tietoa tasa-arvolainsäädännöstä ja sen soveltamiskäytännöstä.

Tasa-arvovaltuutettu tarkastelee otsikossa mainittua hallituksen esitystä toimivaltansa mukaisesti sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta.

Hallituksen esitysluonnoksessa on käsitelty keskeisiä vammaisiin henkilöön liittyviä ihmisoikeussopimuksia. Esimerkiksi luonnoksessa mainitun YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ydintä ovat vammaisten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja vammaisuuteen perustuvan syrjinnän ehkäiseminen.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen yhtenä perusperiaatteena mainitaan myös sukupuolten tasa-arvo (3 artikla). Sopimuksen johdanto-osassa korostetaan tarvetta sisällyttää sukupuolinäkökulma kaikkiin pyrkimyksiin edistää vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia. Sopimuksessa myös tunnistetaan erityisesti vammaisiin naisiin ja tyttöihin kohdistuva moniperusteinen syrjintä (6 artikla). Vammaisuus saattaa altistaa naiset ja tytöt väkivallan, vahingoittamisen tai väärinkäytösten, laiminlyömiseen tai välinpitämättömän kohtelun, pahoinpitelyn tai hyväksikäytön kohteiksi. Sopimus velvoittaa toteuttamaan toimia sen varmistamiseksi, että vammaiset naiset ja tytöt voivat nauttia täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista. Sopimus edellyttää ottamaan käyttöön toimenpiteitä muun muassa vammaisiin naisiin kohdistuvien väkivalta- ja väärinkäytöstopauksien tunnistamiseksi ja tutkimiseksi (16 artikla).

Myös hallituksen esitysluonnoksessa mainittu Euroopan ihmisoikeussopimus kieltää syrjinnän sukupuolen perusteella. Tasa-arvon näkökulmasta tärkeitä ovat lisäksi YK:n naisten oikeuksien yleissopimus (CEDAW) ja Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta.

Ottaen huomioon erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen määräykset tasa-arvovaltuutettu pitää välttämättömänä, että hallituksen esitykseen sisällytetään nyt tehtyä perusteellisempi sukupuolivaikutuksien arviointi. Tehtyä sukupuolivaikutuksien arviointia (s. 130-131) voidaan pitää puutteellisena, koska siinä on lähinnä vain todettu pitkäaikaisten toimintarajoitteiden koskettavan melko tasaisesti eri sukupuolia. Lisäksi on mainittu, että lyhytaikaisella huolenpidonpidolla, henkilökohtaisella avulla, erityisellä tuella ja liikunnan tuella voidaan edistää vammaisen henkilön lisäksi naisten ja äitien työssä käymistä, jaksamista sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Ehdotuksessa ei kuitenkaan tuoda millään tavoin esiin, miten hallituksen esityksellä esimerkiksi ehkäistäisiin sukupuoleen perustuvaa syrjintää tai edistettäisiin tasa-arvoa.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan, että vammaisiin liittyvää tutkittua tietoa olisi vähän (s. 124). Valmistelun yhteydessä on ilmeisesti osittain tämän vuoksi kuultu laajasti eri intressitahoja, mitä voidaan pitää hyvänä keinoja saada tietoa. Tasa-arvovaltuutettu pitää kuitenkin tärkeänä, että myös olemassa olevaa tutkimustietoa tarkastellaan valmistelun yhteydessä.

Vammaiset naiset ja miehet kohtaavat vammansa vuoksi syrjintää, mutta heidän kokemuksensa eroavat sukupuolen mukaan. Esimerkiksi sisäministeriön vuonna 2018 tilaaman, turvallisuuden toteutumista eri sukupuolten ja väestöryhmien kannalta tarkastelleessa raportissa todetaan, että vammaiset naiset kokevat väkivaltaa 2–3 kertaa enemmän kuin muut naiset. Ihmisoikeuskeskuksen ja Vammaisfoorumin 2018 teettämän kyselyn mukaan vammaiset naiset kokevat vastausten perusteella vammaisia miehiä enemmän epäasiallista kohtelua sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Lisäksi tietoa vammaisten henkilöiden toimeentulosta sukupuolittain tarkasteltuna löytyy Kelalta (esim. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6454>).

Sukupuolivaikutusten tarkemman arvioinnin avulla voidaan tehdä korjaavia ehdotuksia syrjinnän ja ei-haluttujen vaikutusten vähentämiseksi ja tasa-arvon esteiden poistamiseksi. Sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta on tärkeää luoda ja vakiinnuttaa sellaiset käytännöt ja toimintatavat, joilla varmistetaan naisten ja miesten tasa-arvon edistäminen. Sukupuolivaikutusten arviointia tehtäessä on huomioitava, että ihmisten asemaan vaikuttavat sukupuolen kanssa samanaikaisesti useat eri taustatekijät. Vaikutuksien arvioinnissa on hyvä tarkastella myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vammaisten henkilöiden oikeuksia sekä ottaa huomioon vammaisten oikeus perhe-elämäänsä mukaan lukien tarvittava tuki esimerkiksi raskauden ja perhevapaiden aikana.

33. Onko arvio esityksen kustannus- ja henkilövaikutuksista mielestänne realistinen?

-

Perustele tarvittaessa kantasi

-

34. Muut vapaamuotoiset huomiot esityksestä.

Hallituksen esitysluonnoksessa käsitellään myös lainvalvontaviranomaisia (s. 100, 122). Valvontaviranomaisista mainitaan kuitenkin vain Valvira, aluehallintovirastot ja hyvinvointialueet. Tasa-arvovaltuutettu pitää tärkeänä, että tässä yhteydessä mainitaan tasa-arvovaltuutetun valvovan tasa-arvolain noudattamista. On tärkeää informoida tässä yhteydessä tasa-arvovaltuutetun valvovan tasa-arvolain kieltämää sukupuolisyrjinnän ja tasa-arvon edistämismittareiden noudattamista.

Maarianvaara Jukka
Tasa-arvovaltuutettu

Janas Pirkko
Tasa-arvovaltuutetun toimisto